

**КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ
У ДОШКІЛЬНОМУ ДИТИНСТВІ**

Стаття присвячена розгляду компетентнісного підходу як основи формування соціально-комунікативної компетентності особистості у дошкільному дитинстві, який передбачає управління процесом соціалізації дитини, педагогічне регулювання впливів соціокультурного середовища з метою досягнення цілей виховання, і засновується на ідеї саморозвитку суб'єкта як суб'єкта соціалізації та власної життєтворчості.

***Ключові слова:** компетентнісний підхід, компетентність, соціально-комунікативна компетентність, дошкільник.*

Постановка проблеми. Актуалізація розробки проблем соціалізації особистості у сучасному суспільстві зумовлюється розширенням меж процесу соціалізації та зміною уявлень про нього, що викликане перспективами євроінтеграції України та модернізацією національної освітньої системи з урахуванням європейського досвіду, кращих його зразків і стандартів; зміцненням статусу дитинства у суспільстві, концептуальним обґрунтуванням його сутності та розвитку у контексті трансформацій суспільного життя; вивченням процесів залучення особистості до суспільних інституцій та розглядом інституційних форм такого залучення; необхідністю забезпечення соціально-комунікативної компетентності дітей, активного їхнього пристосування до нових для них соціальних умов життєдіяльності, набуття соціально-емоційної рівноваги та стійкості до впливу змінних умов соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасною педагогічною наукою досліджуються та розв'язуються на теоретичному і технологічному рівнях проблеми управління процесом соціалізації дитини, педагогічного регулювання впливів соціокультурного середовища з метою досягнення цілей виховання, що засновується на ідеї саморозвитку суб'єкта як творчої особистості (Л. Артемова, І. Бех, А. Богуш, Ю. Богінська, Є. Бон-

даревська, М. Галагузова, Ю. Гапон, Н. Голованова, А. Капська, Н. Лавриченко, А. Мудрик, А. Петровський, С. Савченко, С. Харченко та ін.).

Педагогічна наука сьогодення змінила методологічні орієнтири і відповідно актуалізувала проблему вибору нових наукових засад, на яких вибудовуються основи організації педагогічного процесу в соціальних інституціях. Оскільки педагогічна теорія як стратегія педагогічної діяльності, покликана відслідковувати зміни в соціальних потребах суспільства, то в умовах сьогодення вона пропонує нове розв'язання проблем виховання та соціалізації дітей і молоді, нові підходи до організації їхнього життя й діяльності. Вітчизняна педагогіка відкрито демонструє орієнтацію на гуманістичні цінності і оперує такими поняттями, як: «особистісно зорієнтоване виховання», «суб'єкт виховання», «об'єкт і суб'єкт соціалізації», «ціннісне ставлення», «самовизначення особистості», «компетентна особистість» тощо. На часі аналіз розмаїття підходів до феномена виховання, серед яких достатньо чітко виокремилися такі: культурологічний, синергетичний, аксіологічний, антропологічний, компетентнісний. І хоча кожний підхід до виховання обґрунтовує свої категоріальні координати, усі вони єдині у гуманістичному погляді на людину та у визнанні значення її удосконалення.

Мета статті зумовлюється потребою в обґрунтуванні компетентнісного підходу як методологічної основи формування соціально-комунікативної компетентності особистості дитини.

Створення технологій соціального становлення дитини, їх практична реалізація щодо введення її в соціальну дійсність має здійснюватися на глибокому знанні та правильному використанні як психологічних закономірностей функціонування і розвитку особистості в період дошкільного дитинства, так і особливостей сучасного соціального середовища, в якому живе та зростає як особистість дитина дошкільного віку і яке слугує своєрідним «матеріалом» для процесу її соціалізації. Відтак педагог має володіти науковими знаннями про природу соціуму, соціокультурного середовища, норми якого як необхідну умову своєї життєдіяльності свідомо чи неусвідомлено вбирає у себе дитина. З іншого боку, виникає потреба з'ясування сутності процесу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві, його співвідношення з метою освіти. Напрямами державної політики в галузі виховання стали принципи гуманістичної педагогіки, сформульовані у законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти. Закладена в них методологія виховання надає пріоритетів розвиненій особистості, її життєвому самовизначенню, виокремлює як мету виховання самореалізацію особистості відповідно до її інтересів та суспільних вимог. Зокрема, засадами нового Базового компонента дошкільної освіти виступили: визнання самоцінності дошкільного дитинства, його особливої ролі в розвитку особистості;

збереження дитячої субкультури; створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей; пріоритет повноцінного проживання дитиною сьогодення у порівнянні з підготовкою до майбутнього етапу життя; повага до дитини, врахування індивідуального особистого досвіду; компетентнісний підхід до розвитку особистості, збалансованість набутих знань, умінь, навичок, сформованих бажань, інтересів, намірів та особистісних якостей і вольової поведінки дитини [2, 4]. Людська особистість стає основною цінністю, тож її вихованням займаються не тільки відповідні соціальні інститути, а й те соціокультурне, духовне, етнічне середовище, та соціальна дійсність, яку щоденно проживає дитина. Науковці стверджують: «говорячи про перспективну модель особистості, ми свідомі того, що вона не може бути створена поза уявленнями про те суспільство, у якому їй призначено активно діяти» [3, 36.] Отже, змістом соціалізації і є формування особистості у всій повноті її стосунків із зовнішнім світом. Цілеспрямоване управління цим процесом, у результаті якого у дитини формується ціннісне ставлення до життя і надається можливість проживати життєво важливі стосунки, і є головним завданням сучасної педагогіки.

Розв'язання проблеми соціалізації особистості в дошкільному дитинстві передбачає пошук результативних способів проектування й моделювання технологій і засобів соціального становлення дитини. Протягом багатьох десятиліть освіта йшла шляхом організації соціального навчання у спеціально створених умовних формах, коли «в розробках методів навчання і виховання не враховували специфіки соціального середовища, в якому формується і цілісно розвивається дитина, ігнорували особливості взаємодії в системі «предметно-соціальне довкілля – підростаюча особистість», не брали до уваги вікових можливостей дитини у сфері її соціальних відносин» [3, 82].

Стає, вочевидь, зрозумілим, що у період зміни соціальних координат, утвердження нової мети та змісту освіти необхідно віднайти і відповідні засоби виховання, які б насамперед співвідносилися із соціальною дійсністю та реальною соціальною ситуацією розвитку самої дитини, тобто тих своєрідних і неповторних стосунків між дитиною та навколишнім світом, які характерні для кожного вікового періоду. В умовах сучасної глобалізації та інформатизації суспільства, швидкої зміни змісту і способів комунікації, зростання інформаційної насиченості середовища життєдіяльності варто зважати на те, що засобами виховання є практично усі факти життя дитини, які спонукають її до прояву альтруїстичних почуттів, співпереживання, емоційно-поведінкової реакції, прояву своїх чеснот, умінь, соціального досвіду, досягнень. Це означає, що виховна практика повинна використовувати весь спектр життєвих проявів у їхньому природному виявленні. Для того, щоб засвоєння і відтворення дитиною соціаль-

ного досвіду відбувалося без значних втрат для особистості, потрібна педагогічно обґрунтована технологія реалізації соціалізаційних завдань особистості на етапі дошкільного дитинства, що вимагає оновленого педагогічного підходу й створення умов для соціалізації дитини та формування її соціально-комунікативної компетентності у педагогічному процесі дошкільного навчального закладу.

Виходячи з таких позицій, дитина одночасно стає: об'єктом впливу середовища, в якому вона народилася, та обставин, у яких вона росте і розвивається; об'єктом цілеспрямованого та стихійного, систематичного й епізодичного, довготривалого і короткочасного впливу; суб'єктом різних видів діяльності: комунікативної, ігрової, навчальної, трудової тощо; особистістю, яка уособлює багатомірне ставлення до світу, інших людей, самої себе; індивідуальністю з притаманними їй особливостями, своєрідною сукупністю властивостей і якостей та їх проявів.

Наголосимо, що компетентісна модель освіти співвідноситься з динамічним «відкритим» суспільством, у якому продуктом процесів соціалізації, виховання та навчання, підготовки молодого покоління до виконання усіх життєвих функцій є відповідальна особистість, готова до здійснення вільного, гуманістично зорієнтованого вибору. За такого підходу до змісту освіти відносять не лише знання, уміння, навички, а насамперед способи діяльності, досвід репродуктивної і творчої діяльності, ціннісного ставлення до соціокультурного довкілля. Водночас компетентність особистості передбачає розвиток її певних здібностей, необхідних для реалізації відповідної діяльності.

Відтак уважасмо за необхідне підкреслити, що компетентісний підхід становить систему певних позицій та принципів, підібраних і структурованих так, що, з одного боку, вони будуються на засадах гуманістичної тенденції, яка відповідає реальному статусу сучасного дошкільного дитинства, а з іншого – дають змогу організувати педагогічний процес у дошкільному навчальному закладі.

Нова особистісно орієнтована парадигма дошкільної освіти визначає пріоритетними орієнтацію на інтереси особистості, її соціальне та психічне благополуччя, на становлення соціально-комунікативної компетентності, на формування особистісної культури, діяльнісно-практичного ставлення до довкілля, на соціально-емоційний розвиток особистості дитини. Ця парадигма докорінно змінює підходи до діяльності суб'єктів освіти:

– ставлення до дитини як об'єкта і суб'єкта соціалізації, культури, власного життя, здатного до виявлення себе суб'єктом власної життєтворчості, освоєння соціокультурного досвіду на основі суб'єктивного пізнання суспільного довкілля та конструювання образу соціального світу;

– ставлення до педагога як до посередника між дитиною та соціумом, здатного до реалізації рівноправної взаємодії дорослого співтова-

риства зі світом дітей, до подолання наслідків негативних факторів сучасного соціокультурного середовища, до врахування специфіки вікових потреб, емоційності та вразливості наймолодших членів суспільства, усвідомлення обов'язку захистити їхній внутрішній світ через відстоювання прав дитини;

– ставлення до процесу соціалізації особистості у дитинстві як до пріоритетного напрямку дошкільної освіти, важливого системного, педагогічно виваженого процесу, пролонгованого у часі, змістовому та операційному аспектах, що дає змогу дитині прилучатися до культури суспільства та освоювати позицію суб'єкта соціального життя;

– ставлення до навчального закладу як до соціальної інституції, де створюються культурні зразки спільного життя дітей та дорослих, де здійснюється соціально-педагогічний супровід складного процесу входження до сучасного соціального світу – складний, динамічний, з характерним розмаїттям негативних явищ, де дитина набуває основ особистісної культури, що відповідає загальнолюдським духовним цінностям.

Дошкільна освіта є початковою ланкою системи неперервної освіти, що поряд з сімейним вихованням закладає основи соціокультурного становлення особистості. Базовий компонент дошкільної освіти достатньо чітко окреслює концептуальні координати компетентнісного підходу і заявляє його головну інтенцію – сприяти свідомому та діяльному буттю дошкільника, розвитку у нього самосвідомості, самобутності і самодіяльності, виховання природо- та культуровідповідної поведінки, формування у кожної дитини соціально-комунікативної компетентності.

Ураховуючи вищезазначене, спробуємо сформулювати основні теоретичні аспекти, які визначають сутність компетентнісного підходу, і запропонуємо авторське бачення особливостей його застосування у дошкільних навчальних закладах. Ми виходимо з того, що компетентнісний підхід становить цілісну систему визначення мети, завдань, змісту, організаційного і технологічного забезпечення соціально-комунікативної компетентності особистості у дошкільному дитинстві та реалізує такі функції.

1. Стосовно дошкільної освіти компетентнісний підхід дає низку орієнтирів для розробки вимог до її якості, сформульованих з позицій компетентнісного підходу. Дошкільна освіта покликана насамперед забезпечити становлення низки компетентностей особистості на етапі дошкільного дитинства, серед яких, враховуючи специфіку предмета дослідження, ми виокремлюємо соціально-комунікативну компетентність.

2. Компетентнісний підхід дає змогу найточніше визначити змістові лінії та логіку введення дитини до суспільного довкілля та світу людей, відповідно до сучасного поняття «соціальна компетентна дитина». За Базовим компонентом дошкільної освіти у дошкільному віці у дитини

формуються такі основи соціально-комунікативної компетентності: обізнаність із різними соціальними ролями людей (знайомі, незнайомі, свої, чужі, діти, дорослі, жінки, чоловіки, дівчатка, хлопчики, молоді, літні тощо); з елементарними соціальними та морально-етичними нормами міжособистісних взаємин; уміння дотримуватися їх під час спілкування; здатність взаємодіяти з людьми, які її оточують: узгоджувати свої дії, поведінку з іншими; усвідомлювати своє місце в соціальному [2, 14].

3. Виходячи з потреби забезпечення педагогічно виваженого соціалізаційного процесу, що сприяє прилученню дитини до культури суспільства та освоєнню позиції суб'єкта соціального життя, компетентнісний підхід уможливує спиратися на такі принципи:

– *соціальної відповідності*, що передбачає відповідність змісту і методів виховання реальній соціальній ситуації, в якій організовується виховний процес. Завдання дорослого – не захищати дитину від несприятливих умов середовища, а навчити правильно використовувати методи соціальної адаптації в умовах нестабільного оточення; вибирати способи психологічного захисту залежно від обставин життя; змінювати поведінку з урахуванням вимог тієї соціальної групи, в якій вона перебуває:

– *діагностичності*, тобто орієнтації на досягнення достатнього рівня соціально-комунікативної компетентності, що виявляється у сформованих ціннісних орієнтаціях дитини, соціальному інтелекті, дотриманні норм і правил поведінки у соціумі та характері взаємодії з дітьми та дорослими;

– *багатофункціональності*. Компетентність передбачає інтегративне поєднання низки складових як здатності до розв'язання завдань і налагодження взаємодії з соціумом.

Також компетентнісний підхід дає змогу не лише реформувати зміст дошкільної освіти, але, як механізм приведення її у відповідність до вимог сучасних реалій, уможливує забезпечення цілісності соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві; створення у закладах емоційно-комфортного розвивального середовища; гармонійне доповнення соціалізації індивідуалізацією; забезпечення функціонування дошкільної установи як відкритої соціально-педагогічної системи.

На нашу думку, задля забезпечення у сучасній соціокультурній ситуації належного рівня соціально-комунікативної компетентності дитини, необхідне підсилення загальнокультурного фундаменту освіти, спрямування її у контекст культури. Це означає орієнтацію усієї освіти на загальнолюдські цінності – національну та світову культуру, гуманітаризацію та гуманізацію освіти, створення цілісного культурно-розвивального середовища для розвитку самостійності, суб'єктності і саморозвитку особистості.

Висновки. Компетентнісний підхід становить цілісну систему визначення мети, завдань, змісту, організаційного і технологічного забез-

печення соціально-комунікативної компетентності особистості у дошкільному дитинстві, уможливорює найточніше визначити змістові лінії та логіку введення дитини до суспільного довкілля та світу людей, відповідно до сучасного поняття «соціально компетентна дитина», спрямовує на формування соціальної компетентності дітей, необхідної для забезпечення їхньої життєдіяльності в суспільному довкіллі. Компетентнісний підхід як механізм приведення дошкільної освіти у відповідність до вимог сучасних реалій дає змогу забезпечити цілісність соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві; створити у закладах емоційно-комфортне розвивальне середовище; гармонійно доповнити соціалізацію індивідуалізацією; забезпечити відкритість дошкільної установи у суспільному довкіллі, на чому і буде зосереджено увагу у подальших наукових розвідках.

Література

1. Андреев А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа / А.Л. Андреев // Педагогика. – 2005. – № 4. – С. 192 – 7.
2. Базовий компонент дошкільної освіти України [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 / Веб сайт Верховної Ради України. – 2012. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_5-2736-12
3. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы / Н.М. Лавриченко. – К. : Віра Інсайт, 2000. – 444 с.

References

1. Andreev A.L. Competency paradigm in education: Experience philosophical and methodological analysis / A.L. Andreev // Pedagogy. – 2005. – № 4. – P. 19 – 27.
2. The basic component of preschool education Ukraine [Electronic resource]: The Cabinet of Ministers of Ukraine on November 23, 2011 № 1392 / Web site of the Supreme Court of Ukraine. – 2012. – Access: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_5-2736-12.
3. Lavrychenko N.M. Pedagogy socialization: European outline / N.M. Lavrychenko. – K. : Faith Insight, 2000. – 444 p.

Рогальская-Яблонская Инна. Компетентностный подход как основа формирования социально-коммуникативной компетентности личности в дошкольном детстве. Статья посвящена рассмотрению компетентностного подхода как основы формирования социально-коммуникативной компетентности личности в дошкольном детстве, который предусматривает управление процессом социализации ребенка, педагогическое регулирование влияния социокультурной среды, исходя из необходимости достижения целей воспитания, и основывается на

идее саморазвития субъекта как субъекта социализации и собственного жизнетворчества.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентность, социально-коммуникативная компетентность, дошкольник.

Rogalska-Yablonska Inna. Competence approach as a basis of socio-communicative competence of a personality in the early childhood. The article deals with the competence approach as guidelines for the development of social and communicative competence of personality in early childhood, which involves controlling the process of socialization of the child, teacher's regulation of social and cultural environment influence in order to achieve the goals of education and self-development based on the idea of the subject self-development as the subject's own socialization and life being.

Key words: competence approach, competence, social and communicative competence, preschooler.

Одержано 14.12.2015